

Anna Stuchlá, „Proces změny jména v České republice“, bakalářská práce, Ústav obecné lingvistiky, 2017

Posudek vedoucí práce

Anna Stuchlá si pro svoji bakalářskou práci vybrala velice aktuální téma a přistoupila k němu s mimořádným zájmem o věc. Zabývala se managementem osobních jmen a příjmení v českém kontextu, kde se odehrává organizovaný management prostřednictvím právních předpisů, hlavně matričního zákona. Pořídila dohromady čtrnáct rozhovorů a následných rozhovorů se sedmi respondenty, kteří si nedávno změnili jméno nebo příjmení. Jednalo se o jedince, kteří procházejí změnou pohlaví (dva případy), jedince, kteří si změnili příjmení při uzavření manželství nebo registrovaného partnerství (dva případy) nebo z důvodu špatných rodinných vztahů (dva případy), a o jednoho jedince, který si změnil jméno i příjmení z důvodu jejich nežádoucích etnických konotací. Autorka nejprve analyzuje popisy toho, jak respondenti řešili problémy, s nimiž se v každodenním životě setkali v jednotlivých fázích změny jména či příjmení (tj. před, během a po). Poté s využitím teorie jazykového managementu dospívá k závěru, že 1) může být značný rozdíl mezi skutečným, soukromým procesem managementu jedinců a oficiálním popsáním procesem managementu, který se uvádí ve zdůvodnění žádosti o změnu jména či příjmení, 2) po implementaci změny jména nebo příjmení mohou nastat další problémy, které spustí celý proces managementu znovu, 3) některé problémy, které respondenti prožívají (např. že volba jména musí odpovídat biologickému pohlaví jedince), by bylo vhodné vyřešit implementací změn v současné legislativě týkající se osobních jmen; ani tyto změny však nemusí představovat řešení všech problémů, které respondenti prožívají na mikroúrovni.

Hlavní hodnota práce spočívá v tom, že prezentuje pěkný případ nedokončeného managementového cyklu (Nekvapil 2009), totiž situaci, kdy je daný problém na makrorovině manažován jazykovou politikou, ale ta není na mikrorovině pro mnoho aktérů realizovatelná. Chvályhodné je i to, že je v práci důsledně reflektována metodologie pořizování rozhovorů.

Vzhledem k aktuálnosti tématu a k tomu, že současná podoba práce vybízí k dalšímu rozpracování, se ve své kritice zaměřím na oblasti, které by stály za přepracování, doplnění nebo by na ně dokonce bylo možné navázat při zpracování dalších (dílčích) témat.

- 1) Metody a výběr respondentů. Práce má jasně exploratorní povahu a v tomto smyslu plní svůj účel. Bylo by ale vhodné zařadit ještě další typy případů, např. muže, kteří převzali příjmení po ženách nebo manžele, kteří si po svatbě zvolili kombinaci příjmení, příjmení úplně jiné, atd. aby se více pokryl repertoár situací, které na základě současné legislativy nastávají. Následně by bylo potřeba tyto případy rozdělit minimálně do dvou kategorií, např. a) na případy, které představují „normalizaci“ jména či příjmení jedince (náprava odchylky, např. volba nehanlivého jména) a b) na případy, které představují v nějakém ohledu odchylku, a to vyvolává management na mikroúrovni (tvorba odchylky, např. volba cizího jména, volba příjmení bez koncovky –ová, apod.). Chtělo by to celkově jasně zmapovat a roztrždit různé typy změn podle jejich místa v managementovém rámci.
- 2) Další zdroje dat. Práce nabízí jednak pohled nositelů změněných jmen a příjmení, jednak legislativní předpisy týkající se těch jmen a odborné posudky obsahující argumentaci pro nebo proti zvoleným novým jménům. Obsahuje i krátkou diskusi o pohledu lingvistů, vyjádřeném např. v příručkách od M. Knappové. Aby však byl pohled lingvistů plnohodnotně integrován do analýzy a aby mohla proběhnout co nejvíce informovaná úvaha nad jejich budoucí rolí při posuzování změny jména, bylo by třeba analyzovat i

rozhovory se soudními znalci, kteří mají zkušenost s posouzením jednotlivých žádostí o změnu jména či příjmení

- 3) Globálně je práce přehledně uspořádána, ale v analytické/praktické části se čtenář poněkud ztrácí. Někde v části 4.1.3 by bylo vhodné sepsat krátký shrnující profil každého z respondentů. Ten by čtenáři umožnil lépe vnímat specifičnost jednotlivých situací (např. u vysvětlení změny jména).
- 4) Analýzu jednotlivých (obvykle hodně dlouhých) úryvků v praktické části práce by bylo třeba víc rozepsat, mj. dovysvětlit u jednotlivých úryvků jejich kontext (viz předchozí bod).
- 5) Při využití teorie jazykového managementu v analýze chybí větší reflexe deviací od norem, očekávání a jejich sociokulturní podmíněnosti v současné České republice. V tomto ohledu by mohla část o jazykových ideologiích a jejich role v jazykovém managementu být poněkud rozsáhlejší.
- 6) V práci chybí srovnávací pohled, tj. bývalo by vhodné uvést, v čem je český matriční zákon specifický v porovnání se situací v jiných zemích. A to obzvláště pokud jde o transgenderové osoby, protože tento případ představuje aktuální managementovou výzvu v mezinárodním měřítku.
- 7) Bylo by vhodné do práce integrovat další pohled, tj. teoretický onomastický (oproti pohledu praktickému onomastickému, který je zastoupen odbornými posudky) a víc čerpat z české i mezinárodní onomastické literatury (obzvláště slovanské).

Formální stránka práce je dobrá, až na občasnou ztrátu návaznosti vět v odstavcích a občasně překlepy. Bylo by také třeba zpřesnit následující formulace:

Na různých místech se (celkem správně) odkazuje k různým dimenzím managementu (jazykový, komunikační, sociokulturní), např. „tyto problémy mnohdy spadají spíše do dimenze komunikačního nebo sociokulturního managementu“ (abstrakt). Tuto myšlenku by bylo však přesnější vyjádřit např. takto: „jsou projevem jazykového management, který je ale odrazem/pramení z komunikačního nebo sociokulturního managementu“.

Na s. 9 se při popisu fázi jazykového managementu vychází z textu Neustupný a Nekvapil 2003, kde se uvádí odchylka od normy jako první fáze. Je sice pravda, že pokud opravdu dojde k povšimnutí odchylky, muselo povšimnutí této odchylce časově předcházet, ale v souladu s pozdější literaturou bylo by přesnější konstatovat, že managementový proces začíná/je spuštěn povšimnutím odchylky.

Na s. 9 se dále uvádí „Postinterakční management pak sice také předchází budoucí interakci, ale mluví se při něm připravuje na potenciální problémy na základě zkušeností z interakce, která již proběhla.“ Přesnější by bylo napsat, že postinterakční management je primárně orientován na již proběhlou orientaci, ale může pomoci i při přípravě na budoucí.

Otázky k diskusi:

- 1) Jaké další jazykové ideologie (kromě purismu) se mohou promítat do managementu změny jména v českém kontextu? Jaké zájmy a mocenské vztahy jsou ve hře při současné legislativě týkající se jmen a její implementaci?
- 2) Jakým způsobem by jazykovědné instituce v České republice mohly rozvíjet svou výzkumnou i poradenskou činnost tak, aby omezily problémy se změnou jména či příjmení, které prožívali účastníci výzkumu?

Přes všechny uvedené výhrady doporučuji práci k obhajobě s výsledným hodnocením „velmi dobře“ a upřímně doufám, že autorka toto téma dále rozpracuje.

V Praze 5. 9. 2017

Mgr. Tamah Sherman, Ph.D.